

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Udrag fra Om Begrebet Ironi

Citation: Kierkegaard, Søren: "Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon; Finn Hauberg Mortensen, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 1997 , s. I. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-bi-txt-shoot-idbd9bfc7-745a-4a12-943c-2fefb198b0b0.pdf> (tilgået 24. maj 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

*Sophisterne*¹ repræsenterer den ved den vaagnende Reflexion fra den substantielle Sædelighed sig løsrivende Viden i dens brogede Mangfoldighed; de repræsenterede overhovedet den løsrevne Dannelse, til hvilken Enhver, for hvem Umiddelbarhedens Trylleri var forsvundet, følte Trang. Deres Viisdom var »ein fliegendes Blatt,« der hverken blev forhindret i at flagre ved en betydningsfuld Personlighed, eller ved at indordnes i en sammenhængende Viden. Deres ydre Fremtræden svarer ogsaa ganske hertil. De vare allevegne, som man siger, ligesom gale Penge. De drog omkring fra By til By, som i Middelalderen Troubadourer og reisende Scholastikere, opslog deres Skoler, lokkede Ungdommen til sig, der førtes hid ved de basunende Efterretninger om, at disse Mænd vidste og kunde bevise Alt². Det som de overhovedet vilde bibringe Menneskene, var *almindelig Dannelse*, ikke saa meget Indsigt i de enkelte Videnskaber, og Protagoras' Annonce erindrer meget om den mephistopheliske Advarsel mod Facultetsstudierne i Göthes *Faust*. Han forsikkrer nemlig, at Ungdommen ikke behøver at befrygte, at han, i Analogi med andre Sophister, skal mod dens Villie føre den tilbage til de Kundskaber, den netop ønskede at undgaae. Han vilde derfor ikke undervise dem i Arithmetik, Astronomi o. s. v., nei, han vilde gjøre dem til dannede Mænd, han vilde give dem den rigtige Underviisning til at blive dygtige Statsmænd og ikke mindre dygtige Mænd i deres private Liv. Vi see derfor og i Gorgias, hvorledes denne almindelige Dannelse viser sig som den, der i det offentlige Liv er istand til at overfløie alle Videnskaber, saa at den, der er i Besiddelse heraf, er i Besiddelse af en Hovednøgle, hvormed han kan aabne alle Døre. Denne almindelige Dannelse erindrer om, hvad der i vor Tid saa ofte af videnskabelige Afladskræmmere er blevet falbudt under Navn af *Oplysning*, og forsaavidt Sophisternes væsentlige Interesse var, næst efter den at tjene Penge, at faae Indflydelse paa Statsforholdene, erindre deres Vandringer om de hellige Reiser og fromme Optog, som nuomstunder høre med til Dagens Orden i den politiske Verden, ved hvilke de politiske Probenreutere søge i den kortest mulige Tid at bibringe Menneskene den fornødne politiske Dannelse til at tale med. At Livet er fuldt af Modsigelser, det mærker den umiddelbare Bevidsthed slet ikke, idet den tryk og tillidsfuld støtter sig til det, den som en hellig Skat modtager fra en Fortid. Reflexionen opdager det derimod strax. Den opdager, at det, der skulde være det absolut Sikke, det Bestemmende for Menneskene (Lovene, Vedtægter o. s. v.), bringer Individet i Modsigelse med sig selv, den opdager tillige, at alt dette er noget Udvortes for Mennesket, hvilket han som saadant ikke kan antage. Den viser altsaa Feilen, men den har ogsaa Midlet herimod paa rede Haand; den lærer at *give Grunde* for Alt. Den bibringer derfor Mennesket en Smidighed, en Færdighed i at henføre ethvert enkelt Tilfælde under visse almindelige Tilfælde, den afhænder til hver Enkelt en Rosenkrands af loci communes, ved hvis hyppige Afbedelse han bliver istand til altid at kunne sige Noget om det Enkelte, anstille nogle Betragtninger derover, anføre nogle Grunde for eller imod. Jo flere saadanne Kategorier En nu har, jo mere øvet han er i at anvende dem, desto mere dannet er han. Det var nu den Dannelse, som Sophisterne bibragte Folk. Skjøndt de ikke gavede dem af med at undervise i enkelte Videnskaber, saa synes dog den almindelige Dannelse, de indøvede, den Dressur, hvortil de afrettede Menneskene, bedst at kunne sammenlignes med det Indbegreb, som en Manuctør søger at bibringe sine Manuducender. Denne almindelige Dannelse er i en vis Forstand meget riig og i en anden Forstand saare fattig: den bedrager sig selv og Andre og mærker slet ikke, at det er de samme Størrelser, den altid bruger, den bedrager baade sig selv og Andre paa samme Maade, hvorpaa Tordenskjold bedrog Andre, da han lod de samme Tropper, saasart de havde paraderet i een Gade, igjen paradere i den næste. I Forhold derfor til en umiddelbar Bevidsthed, der i al Uskyldighed tager med barnligt Enfold hvad der gives, er denne Dannelse *negativ*, og den er for klog til at være uskyldig; i Forhold derimod til Tænkningen er den i høi *Grad positiv*. I sin første Form gjør denne Dannelse Alt vaklende, i sin anden Form sætter den derimod enhver retscaffen Discipel istand til at gjøre Alt fast. Sophisten beviser derfor, at *Alt er sandt*. At Alt er sandt, gjaldt i en vis Forstand ogsaa i den gamle Græcitet, det Virkelige havde absolut Gyldighed. Men i Sophistiken er Reflexionen vaagnet, den bringer det altsammen til at vakle, og da er det, at Sophistiken ved Grunde dysser den i Søvn igjen: ved Raisonnements mættes dette hungrige Uhyre, og Tænkeren seer sig saaledes med Sophisterne istand til at bevise Alt; thi de kunde give Grunde for Alt, og ved disse Grunde gjordes i ethvert Øieblik hvad det saa skulde være til det Sande.

1. Her har Hegel atter givet fortræffelige Fremstillinger. Den vidtløftigere Undersøgelse, der findes i hans *Gesch. der Phil.*, er imidlertid, saa forekommer det mig, ikke altid i Enighed med sig selv og bærer stundom Characteren af en Samling af adspredte Bemærkninger, der ofte vise Mangel paa Subordination mod den ved Bogstaver antydede Inddeling. Derimod kan med Rette paa den korte Skizze, der findes i hans *Phil. der Gesch.*, i dennes Forhold til den vidtløftigere Fremstilling, anvendes en Bemærkning, Hegel selv etsteds har gjort, at Aanden er den bedste Epitomator. Denne Skizze er saa træffende og saa anskuelig, at jeg vil lade den aftrykke. Den findes Pag. 327: Mit den Sophisten hat das Reflectiren über das Vorhandene und das Rasonniren seinen Anfang genommen. Eben diese Betriebsamkeit und Thätigkeit, die wir bei den Griechen im practischen Leben und in der Kunstausübung sahen, zeigte sich bei ihnen in dem Hinund Hergehen und Wenden in den Vorstellungen, so daß, wie die sinnlichen Dinge von der

menschlichen Thätigkeit verändert, verarbeitet, verkehrt werden, ebenso der Inhalt des Geistes, das Gemeinte, das Gewußte hin und herbewegt, Object der Beschäftigung und diese Beschäftigung ein Interesse für sich wird. Die Bewegung des Gedankens, und das innerliche Ergehen darin, dieß interesselose Spiel wird nun selbst zum Interesse. Die gebildeten Sophisten, nicht Gelehrte oder wissenschaftliche Männer, sondern Meister der Gedankenwendung setzten die Griechen in Erstaunen. Auf alle Fragen hatten sie eine Antwort, für alle Interessen politischen und religiösen Inhalts hatten sie allgemeine Gesichtspunkte, und die weitere Ausbildung bestand darin, Alles beweisen zu können, in Allem eine zu rechtfertigende Seite auszufinden. In der Demokratie ist es das besondere Bedürfniß, vor dem Volke zu sprechen, ihm etwas vorstellig zu machen, und dazu gehört, daß ihm der Gesichtspunkt, den es als wesentlichen ansehen soll, gehörig vor die Augen geführt werde. Hier ist die Bildung des Geistes nothwendig, und diese Gymnastik haben die Griechen sich bei ihren Sophisten erworben. Es wurde aber nun diese Gedankenbildung das Mittel, seine Absichten und Interessen bei dem Volke durchzusetzen: der geübte Sophist wußte den Gegenstand nach dieser und jener Seite hin zu wenden, und so war den Leidenschaften Thür und Thor geöffnet. Ein Hauptprincip der Sophisten hieß: »der Mensch ist das Maaß aller Dinge«; hierin, wie in allen Aussprüchen derselben, liegt aber die Zweideutigkeit, daß der Mensch der Geist in seiner Tiefe und Wahrhaftigkeit, oder auch in seinem Belieben und besonderen Interessen sein kann. Die Sophisten meinten den bloß subjectiven Menschen, und erklärten hiemit das Belieben für das Princip dessen, was recht ist, und das dem Subjecte Nützliche für den letzten Bestimmungsgrund.

(tilbage)

2. Indledning til *Protagoras* giver en scenisk Fremstilling af nogle Sophisters Optræden.

(tilbage)